

Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка
Історичний факультет
Кафедра всесвітньої історії

Дипломна робота
магістра

з теми: «Східно-європейська політика США після демократичних
революцій»

Виконав: студент 2 курсу
спеціальності 032 Історія та археологія
Демидюк Василь Максимович

Науковий керівник:
Опря І. А.,
кандидат історичних наук,
доцент кафедри всесвітньої історії

Рецензент:

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ 1. ІСТОРИОГРАФІЯ ТА ДЖЕРЕЛЬНА БАЗА ДОСЛІДЖЕННЯ.....	7
1.1. Стан дослідження теми.....	7
1.2. Джерельна база дослідження.....	15
РОЗДІЛ 2. ОСНОВНІ ТЕНДЕНЦІЇ СХІДНОЄВРОПЕЙСЬКОЇ ПОЛІТИКИ США НАПРИКІНЦІ ХХ – ПЕРШИХ ДЕСЯТИЛІТТЯХ ХХІ СТ.....	18
2.1. «Просування демократії» у політиці США щодо Східної Європи.....	18
2.2. Демократичні гасла як «бренд» американської східноєвропейської політики.....	21
2.3. Східноєвропейський напрям культурної дипломатії США.....	27
РОЗДІЛ 3. ПОЛІТИКА США ЩОДО КРАЇН ПОСТРАДЯНСЬКОГО ПРОСТОРУ СХІДНОЇ ЄВРОПИ.....	33
3.1. Основні етапи становлення відносин США з країнами СНД.....	33
3.2. Відносини Сполучених Штатів Америки та Російської Федерації.....	41
3.3. Україна в східноєвропейській політиці США.....	54
3.4. Прибалтійські країни Східної Європи в контексті зовнішньої політики США.....	60
РОЗДІЛ 4. ПОЛІТИКА США В БАЛКАНСЬКОМУ РЕГІОНІ СХІДНОЇ ЄВРОПИ.....	66
4.1. Активізація політики США в балканському регіоні у 1990-х рр.....	66
4.2. Балканський курс США під час президентства Дж. Буша-молодшого.....	72
4.3. Особливості політики Б. Обама в балканських країнах та спроба її продовження наступниками.....	77
ВИСНОВКИ.....	86
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ.....	90
ДОДАТКИ	

Список прийнятих скорочень

США – Сполучені Штати Америки

СРСР – Союз Радянських Соціалістичних республік

ЄС – Європейський Союз

ООН – Організація Об'єднаних націй

СНД – Співдружність Незалежних Держав

РФ – Російська Федерація

ОВД – Організація Варшавського Договору

НАТО – Північноатлантичний альянс (*англ.* North Atlantic Treaty Organization)

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Період глобалізації політичних відносин, що ознаменував кінець ХХ – початок ХХІ ст., характеризується постбіполярним синдромом, котрий відображає прагнення домінування колишніх наддержав у регіонах світу. У той же час, домінування наддержав спирається також на пошук партнерів, серед яких часом бувають такі суб'єкти міжнародних відносин, як інтеграційні утворення, об'єднання держав на регіональній основі чи за принципами сумісності політичних ідеологій. Конкретним прикладом подібного явища можна вважати трансатлантичні відносини Сполучених Штатів Америки (США) та країн Європейського Союзу (ЄС) й інших держав Європи. Слід зазначити, що взаємодія окцидентальних держав побудована на конкретних політичних векторах, що реалізуються політичними режимами посередництвом вищих органів державної влади.

Сполучені Штати Америки є однією з ключових держав у світі. Вони мають домінуючий вплив на глобальні трансформаційні процеси. США є чи не єдиним суб'єктом системи міжнародних відносин, який володіє неформальним статусом наддержави. Вашингтон намагається закріпити за собою роль глобального лідера, з одного боку, посилюючи вплив на перебіг глобальних процесів, з іншого – розширюючи присутність в різних регіонах світу. Після розпаду СРСР перед Сполученими Штатами відкрилися широкі перспективи просування своїх інтересів на пострадянському просторі. Намагаючись створити там вигідні для себе умови та, водночас, запобігти потенційній шкоді світовому лідерству, США виступили каталізатором модернізаційних змін у більшості колишніх республік Радянського Союзу.

Переоцінка США зовнішньополітичної, у тому числі безпекової, стратегії пов'язана з поступовою зміною балансу сил, новими викликами. Балканський регіон протягом тривалого часу залишається головним джерелом

нестабільності в Європі. Саме в такому контексті країни цього регіону привертають увагу Сполучених Штатів Америки.

Все це свідчить про високий рівень як наукової, так і суспільної **актуальності теми**, необхідність її всебічного безстороннього та об'єктивного дослідження.

Об'єктом дослідження обрано європейський вектор політики США.

Предметом дослідження визначено східно-європейську політику США після демократичних революцій.

Хронологічні межі роботи охоплюють період 1989 – першу половину 2021 рр. Нижня межа характеризується швидкоплинними революційними процесами, які охопили майже всі соціалістичні країни Східної Європи. Верхня межа – перші місяці президентства Дж. Байдена. Додаткові хронологічні межі можуть охоплювати більш широкий період з метою більш детального висвітлення досліджуваної теми.

Територіальні межі охоплюють територію Східної Європи, до якої географічно відносяться деякі країни пострадянського простору (Литва, Латвія, Естонія, Польща, Білорусь, Україна, Росія, Молдова, Грузія, Азербайджан) та країни Балканського півострова (Сербія, Косово, Боснія і Герцеговина, Північна Македонія, Словенія, Чорногорія, Болгарія, Греція).

Мета дослідження – вивчити основні напрямки східноєвропейської політики США після демократичних революцій.

Відповідно до цієї мети ставлять наступні завдання:

- охарактеризувати стан джерельної бази проблеми, а також її розкриття в історичних дослідженнях;
- висвітлити «просування демократії» у політиці США щодо Східної Європи;
- дослідити східноєвропейський напрям культурної дипломатії США;
- розглянути основні етапи становлення відносин США з країнами СНД;
- проаналізувати відносини Сполучених Штатів Америки та Російської Федерації;

- охарактеризувати місце України в східноєвропейській політиці США;
  - здійснити аналіз політики США в прибалтійському регіоні;
  - дослідити активізацію політики США в балканському регіоні у 1990-х р.;
  - визначити балканський курс США під час президентства Дж. Буша-молодшого;
- дати оцінку політики Б. Обама в балканських країнах та спроби її продовження наступниками.

В основі **методологічного підходу** до вивчення проблеми лежать принципи об'єктивності, історичної правди, що дозволило уникнути упереджених, заідеологізованих, політично заангажованих підходів. Проблема висвітлюється комплексно, що відповідає принципу системності. Автор, сповідуючи принцип світоглядної толерантності, шанобливо ставиться до думок, які не співпадають з її узагальненнями та висновками. Методи аналізу та синтезу дозволили розрізнені думки про східноєвропейську політику США після анти тоталітарних демократичних революцій звести до єдиної досліджуваної проблеми, визначити її складові частини.

Практичне застосування: матеріал з даної роботи можна буде використати на уроках всесвітньої історії у школах, ліцеях та коледжах, при підготовці до семінарських занять у вищих навчальних закладах, написанні курсових, бакалаврських, дипломних робіт, статей тощо.

Структура роботи визначається метою та завданням дослідження. Вона складається з вступу, чотирьох розділів, висновків, списку використаних джерел та літератури (102 позиції), додатків. Загальний обсяг роботи складає 100 сторінок.

ВИСНОВКИ

У ході дослідження, відповідно до поставленої мети та завдань, автор дійшов таких висновків.

Історіографія проблеми достатньо обширна і представлена працями українських, російських та американських науковців. У них досить детально висвітлено проблему східноєвропейської політики США після анти тоталітарних демократичних революцій.

Концепція «світового лідерства» (у більш радикальному вигляді – «гегемонії») стала основою для розробки стратегії зовнішньополітичного курсу США і почала реалізовуватися адміністрацією Дж. Буша. У роботі наведено факти, що в американській політичній думці прийнято вважати: незважаючи на зміни, які відбувалися в розумінні політичних реалій і виборі стратегії здійснення лідерства, адміністрації Дж. Буша, Б. Клінтона, Дж. Буша-мол. і Б. Обама керувалися декількома базовими принципами. Серед них: самоідентифікація США як захисника й провідника ліберальних і релігійних цінностей; необхідність боротьби з авторитарними режимами; розгляд американської моделі суспільства як універсальної. Усі ці принципи органічно співвідносяться з фундаментальними засадами американської ідеології. Протягом чверті століття американське лідерство вважалося необхідним для підтвердження самоідентичності США як наддержави, здатної впливати на інших учасників міжнародних відносин. Проте стратегії реалізації концепції «світового лідерства», що втілювалися у практичний зовнішньополітичний курс, зазнавали суттєвих змін. Це чітко проглядається в доктринах, на основі яких різні адміністрації визначали актуальні геостратегічні пріоритети і вибудовували зовнішню політику

На початку XXI ст. США хоча й опосередковано, однак ефективно продемонстрували можливість практичної реалізації концепції «поширення

демократії» в східноєвропейському регіоні. США переважно успішно застосовували у своїй зовнішньополітичній практиці концепцію «просування демократії» для забезпечення національної безпеки і підтримки глобальної стабільності упродовж другої половини ХХ ст. – на початку ХХІ ст. у різних частинах світу. Ґрунтовне концептуальне оформлення і різноманітний досвід практичного розповсюдження демократії на різних соціально-політичних і етно-конфесійних майданчиках упродовж достатнього хронологічного відрізка показали її ефективність, універсальність і перспективність.

Демократична риторика стала традиційною рисою американської зовнішньої політики та її своєрідним брендом, починаючи з другої половини ХХ ст.

США за досить короткий проміжок часу створили ефективну систему інституцій та програм для реалізації культурної дипломатії. Культурна експансія США у Східну Європу стала можливою через те, що виробника власного культурного продукту в країнах колишнього соціалістичного табору просто не було. І в багатьох країнах Східної Європи не існує і до сьогодні. Культурні програми обміну, робота американських фондів, кінематограф із пропагандою культурних цінностей американського суспільства, стали вагомим арсеналом для успішної реалізації культурної дипломатії США у Східній Європі.

В рамках нового світового порядку денного і на глобальному, і на регіональному рівнях Сполучені Штати прагнули виконувати не функції «жандарма» в міжнародних відносинах (як це було за часів «холодної війни»), а відігравати роль «шерифа», який вимагає міжнародного, економічного, військового, політичного, ідеологічного залучення до процесу побудови нової системи міжнародних відносин усіх американських партнерів, які з'явилися в рамках новоствореного стратегічного порядку після розпаду СРСР.

На пострадянському просторі у США існує бажання якомога міцніше закріпити свої позиції у центральноазіатському регіоні, послабивши тут вплив Китаю та Росії. З огляду на це, за 30 років, що минуло з часів розпаду СРСР,

США надали країнам ЦА значну фінансово-економічну та військово-технічну допомогу, яка принесла суттєву користь економіці та безпеці тим, хто її одержав. Позитивною тенденцією є те, що співпраця США з країнами Центральної Азії продовжується до сьогодні, поширюючись на сфери освіти, охорони здоров'я, науки.

Щодо країн Балтії, то після здобуття ними незалежності США неодноразово демонстрували їм свою підтримку. Зокрема було підписано Балтійську хартію, створено програми Північноєвропейської ініціативи, Вашингтон забезпечив вступ країн Балтії до НАТО. Загалом дії США щодо балтійських країн та держав Центральної Азії були частиною політики послаблення позицій Росії в регіоні та зміцнення там власного впливу. Країни Балтії, які після отримання суверенітету взяли курс на зближення зі США, були зацікавлені у такій політиці.

Протягом останньої чверті століття американська політика в балканському регіоні послідовно еволюціонувала під впливом як внутрішніх, так і зовнішніх чинників, сформувавшись у чітко позначену систему заходів, що мають на меті перетворення Балкан у зону стабільності з наступною їхньою інтеграцією в євроатлантичне співтовариство. Балканський регіон як такий знаходиться на периферії американських інтересів, але його стабільність є важливою складовою європейської безпеки. У свою чергу, загальноєвропейська безпека – один з головних геостратегічних пріоритетів США.

Наразі можна з впевненістю прогнозувати, що США збережуть свою присутність у східноєвропейському регіоні як гаранта стабільності і подальшого просування країн регіону на шляху до Європи. Власне, саме в цьому – інтегруванні в європейські структури і загалом в європейську спільноту – США вбачають свою головну мету відносно Східної Європи. Тенденцією останніх років, що була характерна для політики Обама, Д. Трампа і сьогодні Дж. Байдена є намагання досягти поставлених цілей з найменшими для Сполучених Штатів матеріальними витратами.

Підсумовуючи, треба зазначити, що регіональний курс можна вважати

успішним. У політичній, економічній і воєнній площині США міцно закріпилися на більшості країн Східної Європи, продемонстрували своє лідерство у вирішенні воєнних конфліктів, актуалізували роль і значення НАТО в нових геополітичних умовах. Вашингтон виробив чіткий підхід щодо східноєвропейського регіону, геостратегічною метою якого є збереження цілісної, сильної Європи, котра є найважливішим стратегічним союзником і партнером Сполучених Штатів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ І ЛІТЕРАТУРИ

Опубліковані джерела

1. Бадах Ю. *Укладання та реалізація Дейтонських угод* [Електронний ресурс]. URL: www.stattionline.org.ua/histori/91/16234-ukladennya-ta-realizaciya-dejtonskih-ugod.html (дата звернення 28.11.2021).
2. Бжезінський З. *Вибір: світове панування чи світове лідерство*. Київ: Видавничий дім «Києво-Могилянська академія», 2006. 203 с.
3. *Інавгураційні промови Президентів США*. Пер. з англ. В. К. Горбатька; Худож. оформлювач Б.П. Бублик. Харків : Фоліо, 2009. 335 с.
4. Извлечение из Стратегии национальной безопасности США для нового столетия (1997 г.) (Вашингтон, май 1997 г.). *Внешняя политика США. Хрестоматия*. Сост. Д. В. Кузнецов. Благовещенск : Благовещенский государственный педагогический университет, 2014. 1058 с.
5. План дійсвия по подготовке к членству [Електронний ресурс]. *Организация североатлантического договора*. URL: http://www.nato.int/cps/ru/SID-90FD9216-88A6736/natolive/topics_37356 (дата звернення 20.10.2021).
6. Трибрат В. В. Содержание и смысл «доктрины Буша». *США – Канада: экономика, политика, культура*. 2008. № 1. С. 65-79.
7. Bush G. W. *Prevent Our Enemies from Threatening Us, Our Allies, and Our Friends with Weapons of Mass Destruction*. West Point, New York, June 1, 2002. [Електронний ресурс]. URL: <http://www.whitehouse.gov/nsc/nss5.html> (дата звернення 22.10.2021).
8. *EU-US Summit. Washington, 3.11.2009* [Електронний ресурс]. URL: http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/er/110929.pdf (дата звернення 20.10.2021).
9. *National Security Strategy of the United States*. Washington D.C: The White House, 1993. 21 p.

10. *Rebuilding America's Defenses: Strategy, Forces and Resources For a New Century. A Report of The Project for the New American Century, September 2000.* 90 p.

11. Obama B. *Speech to the UN General Assembly. 2009, 23 September* [Електронний ресурс]. URL: <http://www.nytimes.com/2009/09/24/us/politics/24prexy.text.html?pagewanted=2&r=1> (дата звернення 29.11.2021).

12. Remarks at the Department of State [Electronic Resource]. Barack Obama. 2011, 19 May // *Online by Gerhard Peters and John Woolley. The American Presidency Project* [Електронний ресурс]. URL: <http://www.presidency.ucsb.edu/ws/index.php?pid=90397&st=arab+world&st1> (дата звернення 29.11.2021).

13. *The National Security Strategy of the United States.* Washington: The White House, 2012. [Електронний ресурс]. URL: http://www.whitehouse.gov/sites/default/files/rss_viewer/national_security_strategy.pdf (дата звернення 01.12.2021).

Монографії, статті, довідкова література

14. Аракелян Д. В. США – країни Балтії: становлення і розвиток відносин. *Актуальні проблеми міжнародних відносин.* 2006. Вип. 61. Ч. II. С. 75–83.

15. Арешев А. Американо-азербайджанское сотрудничество: «мелкая рябь» и региональный контекст. *Ноев ковчег.* 2014. № 17 (247). С. 142–153.

16. Батюк В. И., Мазинг В. А. Европа в военной политике администрации Буша. *США – Канада: экономика, политика, культура.* 2001. № 10. С. 38-52.

17. Бжезінський З. *Стратегічне бачення: Америка і криза глобальної влади.* Львів: Літопис, 2012. 168 с.

18. Бессонова М. М. Європейський вимір міжнародної політики США (кінець 80-х – 90-ті роки ХХ ст.). *Українські варіанти.* Львів. № 1-2 (7-8), січень-червень. С. 19-22.

19. Бессонова М. М. Країни Східної Європи у геополітичній стратегії

США наприкінці 80-х – на початку 90-х рр. XX ст. *Культурологічний вісник. Науково-теоретичний щорічник Нижньої Наддніпряниці*. Вип. 10. Запоріжжя. С. 62-64

20. Бессонова С. М. Східноєвропейський вектор зовнішньої політики США та Україна в період завершення «холодної війни». *Науковий вісник Дипломатичної академії України*. 2010. Вип. 16. С. 307-317.

21. Бергер С. Америка на марше. Внешняя политика для президента-демократа. *Россия в глобальной политике*. 2004. № 3. С. 59-78.

22. Богатуров А. Д. «Стратегия разравнивания» в международных отношениях и внешней политике США. *Мировая экономика и международные отношения*. 2001. № 2. С. 20-29.

23. Божко С. О. Геополітичне положення регіону Балтійського моря. *Актуальні проблеми міжнародних відносин*. 2014. Вип. 120. Ч. 1. С. 127–137.

24. Брежнева Т. Досвід другої та перспективи третьої «хвилі» розширення НАТО: оборонні та військові питання. Дніпропетровськ, 2005. С. 24

25. Брусилівська О. І. *Посткомуністична Східна Європа: Зовнішні впливи, внутрішні зміни*. Одеса: Астропринт, 2007. 349 с.

26. Вергун В. А. Економічна дипломатія США: суть та особливості. *Актуальні проблеми міжнародних відносин*. Випуск 86 (Частина I). 2009. С. 173–179.

27. Вишневский М. Л. О доктрине американского мирового лидерства. *США – Канада: экономика, политика, культура*. 2005. № 9. С. 68-82.

28. Вознюк В. Синдром «антитерористичного світу». *Дослідження світової політики*. 2003. Вип. 25. С. 107-118.

29. Володіна М. О. Американські зовнішньополітичні та безпекові стратегії щодо Європейського союзу наприкінці XX – на початку XXI ст. *Актуальні проблеми політики*. 2013. Вип. 50. С. 130-136.

30. Гавриленко І. Використання військової та економічної сили Сполученими Штатами Америки у контексті концепції «м'якої сили». *Сполучені Штати Америки у сучасному світі: політика, економіка, право*,

суспільство. Ч. 1 : зб. матеріалів II міжнародної науково-практичної конференції (м. Львів, 15.05.2015). Львів: Центр американських студій ФМВ ЛНУ ім. І. Франка, 2015. С. 20-26.

31. Гавриленко І. Особливості здійснення публічної та культурної дипломатії США. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Історія*. 2016. Вип. 2. С. 9-12.

32. Галака С. П., Манжола В. А. США та ядерне нерозповсюдження у XXI столітті. *США і світ XXI століття: монографія*. За наук. ред. Ю. М. Пахомова. Київ: Центр вільної преси, 2013. С. 365-382.

33. Гвоздков С. Пострадянські держави в зовнішній політиці США за часів президентства Дж. У. Бушка. *Етнічна історія народів Європи*. Вип. 47. С. 112–116.

34. Гегелашвили Н. А. «Політика Вашингтона в державах Южного Кавказу і Центральної Азії. *США – Канада: економіка, політика, культура*». 2007. № 5. С. 35-52.

35. Головченко В. І. Прийняття зовнішньополітичних рішень в США: теорія й практика. *Актуальні проблеми міжнародних відносин*. 2013. Вип. 116(1). С. 15-22.

36. Гончар Б. М., Гончар Ю. Б. Концепція американського світового лідерства в зовнішній політиці Б. Обама. *США і світ XXI століття*. Колективна монографія пам'яті Є. Камінського. За наук. редакцією Пахомова Ю. М. Київ : Центр вільної преси, 2013. С. 213-225.

37. Гончар Б. Барак Обама і зовнішньополітична спадщина Джорджа Буша-молодшого (кризові аспекти). *Вісник Київського національного університету ім. Т. Шевченка*. 2009. Вип. 96. С. 4-6.

38. Городня Н.Д. Східна Азія у зовнішній політиці США (1989–2013 рр.). Київ: Прінт-Сервіс, 2014. 528 с.

39. Гусаров Ю. А. Отношение США к проблеме создания совместной европейской системы безопасности и обороны. *Актуальные проблемы Европы. Западная Европа – США: Конкуренты или партнеры?* 2002. № 4. С. 13-17.

40. Гукасян И. А. *Грузино-российские отношения в контексте геополитических и геоэкономических интересов ЕС, США и НАТО (1991-2003 гг.)*. Москва, 2008. 237 с.

41. Гуськова Е. Ю. *История югославского кризиса (1990-2000)*. Москва: Русское право, 2001. 720 с.

42. Гуськова Е. Ю. Балканский кризис, Дейтонское соглашение и роль НАТО в Европе. *Россия и Центральная Европа в новых геополитических реальностях*. Москва: ЭПИКОН, 1998. С. 229-242.

43. Дудко І. Рада національної безпеки в системі зовнішньої політики США. *Політичний менеджмент*. 2006. № 2. С. 157-166.

44. Дудко І. Д. *Інституційне й управлінське забезпечення зовнішньополітичної стратегії США в умовах пост біполярності*. Київ: КНЕУ. 2007. 141 с.

45. Дудко І.Д. Конгрес у системі зовнішньополітичного механізму США: тенденції постбіполярних часів. *Проблеми міжнародних відносин: Зб. наук. пр.* Київ: КиМУ, 2011. Вип. 3. С. 86 – 98.

46. Єлизавета Я. Специфіка культурної політики як засобу міжнародних відносин. *Актуальні проблеми міжнародних відносин*. Вип. 104. Ч. I. 2012. С. 111-113.

47. Желіховський С. В. Європейський вектор політики Конгресу США у кінці ХХ – на початку ХХІ століття. *Вісник Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут»*. Політологія. Соціологія. Право : зб. наук. праць. Київ; Одеса : Типографія «Айс Принт», 2016. № 1/2 (29/30). С. 112-116.

48. Захарченко А. Ядерный мир Джорджа Буша. *Международные процессы*. 2006. № 2. С. 162-165.

49. Индик М. Оценка внешней политики Обамы. *Россия в глобальной политике*. 2012. Т. 10. № 3. С. 166-180.

50. Карякин В. В. *Военная политика и стратегия США в геополитической динамике современного мира*. Москва: Граница, 2011. 259 с.

51. Качарава Н. Е. *НАТО – приоритет внешней и национальной безопасности Грузии*. 2009. Т.11. № 3-3. С. 54.

52. Коваль І. М. Американський «неореалізм»: вступаючи у ХХІ століття. Концепції і методи. *США і світ ХХІ століття*. С.22-30.

53. Козловська Ю. І. Політика адміністрації Б. Клінтона щодо регіону Західні Балкани. *Вісник Одеського національного університету*. 2014. Т. 19. № 1. С. 104-109.

54. Козловська Ю. І. Теорія неореалізму та її місце в дослідженні міжнародних відносин та зовнішньої політики держав. *Вісник Одеського національного університету*. 2015. Т 20. Вип. 1 (22). С. 90-95.

55. Козловська Ю. І. Кризи на Західних Балканах та політика США за Б. Клінтона: уроки для України. *Модернізація соціогуманітарного простору: історичний досвід, виклики та перспективи. Зб. матеріалів Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю. 14-15 травня 2015 р.* Житомир – Вінниця: Publisher Scientific, 2015. С. 28-30.

56. Кондратенко О. Ю. Основні моменти формування російсько-американських відносин у постбіполярний період. *Науковий вісник Інституту міжнародних відносин Національного авіаційного університету*. 2010. Вип. 1. Сер.: Економіка, право, політологія, туризм. С. 148-156.

57. Корнієнко А. Американські концепції відносин США і країн Східної Європи за умов революційних змін на межі 80-90-х років ХХ ст. *Вісник Академії праці і соціальних відносин Федерації профспілок України*. Київ, 2009. Вип. 4(51). С. 111-116.

58. Кременюк В. А. Внешняя политика президента Б. Обамы: поиски выхода из кризиса. *США – Канада: экономика, политика, культура*. 2011. № 6. С. 3-20.

59. Кріль М. М. *Історія країн Центрально-Східної Європи (кінець ХХ – початок ХХІ ст.): навч. посіб. 3-тє вид., виправл. і доповн.* Київ: Знання, 2013. 278 с.

60. Кузнецов И. «Глобальная конвергенция» в контексте

внешнеполитической стратегии США. *Международная жизнь*. 2010. № 4. С. 28-39.

61. Кучмий Е. П. Культурная дипломатия как инструмент внешней политики государства. *Актуальные проблемы международных отношений и дипломатии (1918 г. - начало XXI в.) : материалы II Междунар. науч.-практ. конф., Витебск, 23-24 апреля 2015 г.* Витебск: ВГУ имени П. М. Машерова, 2015. С. 46-50.

62. Лакішик Д. М. Нова стратегія національної безпеки США. *Політологічний вісник*. Київ, 2011. № 51. С. 313-322.

63. Лакішик Д. М. Еволюція безпекової стратегії США в європейському регіоні. *Актуальні проблеми міжнародних відносин*. Київ, 2014. Вип. 120. Ч. I. С. 73-83.

64. Лапшина И. К. Внешняя политика США в условиях разделенного правления. *Новая и новейшая история*. 2016. № 6. С. 95-102.

65. Левик Б. С. Історичний аналіз допомоги Конгресу США країнам-претендентам до вступу у НАТО в період 1994 – 2007 рр. *Вісн. Нац. ун-ту «Львів. Політехніка»*. 2009. № 652. С. 170-174.

66. Мазурець Ю. Інформаційні стратегії у зовнішній політиці США. *Актуальні проблеми міжнародних відносин : [зб. наук. пр.]*. Київ, 2010. Вип. 88. Ч. 1. С. 272-274.

67. Макаренко Є. А. Концепт США у глобальних тенденціях розвитку людства: прогнозування і прагматика. *США і світ XXI століття*. Київ : Центр вільної преси. 2013. С.117-143.

68. Місюк І. Інституційне забезпечення громадської дипломатії США. *Українська національна ідея: реалії та перспективи розвитку*. Випуск 25, 2013. С. 124-130.

69. Млечин Л. *Министры иностранных дел. Тайная дипломатия Кремля*. Москва: Центрополиграф. 2003. 668 с.

70. Пауэлл К. Рах Americana. Стратегия партнерства. *Россия в глобальной политике*. 2004. № 1. С. 114-128.

71. Пендзей І. Процес інтеграції країн Східної Європи у Європейський Союз: історичні передумови, етапи, результати. *Вісник Прикарпатського університету. Політологія*. Івано-Франківськ: ЛІК, Вип. 9. 2015. С. 73-79.
72. Переслегин С.Б. *Самоучитель игры на мировой шахватной доске*. Москва: «АСТ; Спб.: Terra Fantastica», 2005. 619 с.
73. Погорська І. І. *США: місія здійснима? Праксеологія творення глобального світу*. Київ : Грамота. 2009. 504 с.
74. Потехін О.В. Політика США у сфері нерозповсюдження ядерної зброї та Україна. *Американська історія і політика*. 2016. № 2. С. 100-107.
75. Ржевська Н. Ф. Нові вимоги до зовнішньополітичної стратегії Барака Обама: точки зору експертів. *Нова парадигма*. Київ: Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова. 2013. Вип. 115. С. 142-150.
76. Рижков М. М. *«Grand Strategies»: актуалізація американського досвіду стратегічного планування: монографія*. Київ : Алькор. 2006. 247 с.
77. Рижков М. М. Стратегії стримування у зовнішній та безпековій політиці США. *Актуальні проблеми міжнародних відносин*. 2011. Вип. 102(1). С. 5-21.
78. Савін С. Пріоритетні питання зовнішньої політики США у Чорноморському регіоні. *Стратегічні пріоритети*. 2009. № 4. С. 43–46.
79. Тригуб П. М. Проблема ПРО у Східній Європі в російсько-американських відносинах. *Наукові праці. Серія : Історія*. Вип. 195. Т. 207. Миколаїв: Вид-во ЧДУ і. Петра Могили, 2012. С. 63-68.
80. Храбан І. А. У рамках євроатлантичного партнерства. НАТО, ЄС та європейська оборонна політика. *Політика і час*. 2003. № 1. С. 64-72.
81. Федуняк С. Проблема політичного лідерства США в умовах кризи міжнародної системи. *Сполучені Штати Америки у сучасному світі: політика, економіка, право, суспільство. Ч. 1 : зб. матеріалів II міжнародної науково-практичної конференції (м. Львів, 15.05.2015)*. Львів : Центр американських студій ФМВ ЛНУ ім. І. Франка, 2015. С. 59-64.
82. Филимонов Г. «Мягкая сила» культурной дипломатии США:

Монографія. Москва: РУДН, 2010. 212 с.

83. Черцова О. В. Глобальна демократизаційна ініціатива президента США Б. Клінтона. *Актуальні проблеми міжнародних відносин*. 2012. Вип. 107(2). С. 188-197.

84. Шадурский В. Г. Формирование концептуальных основ внешней политики Республики Беларусь (1991–2011 гг.). *Веснік БДУ*. 2011. Серія 3. № 3. С. 31–36.

85. Шамраєва В.М. Основи зовнішньополітичної концепції президента США Б. Обама [Текст]. *Теорія та практика державного управління*. 2012. Вип. 2 (37). С. 407-414.

86. Шамраєва В.М. *Українсько-американське стратегічне партнерство: концептуальні засади й практична реалізація: монографія*. Харків: ТОВ «Оберіг», 2015. 364 с.

87. Шенин С. Ю. Генезис внешней политики Дж. Буша-мл. США – Канада: экономика, политика, культура. 2013. № 5. С. 59-72.

88. Шилова А. В. Укладення та реалізація Дейтонських угод. *Вісник КНУ: Історія*. 2008. № 94/95. С. 70-74.

89. Шутак Т. Ядерний чинник у зовнішній політиці адміністрації президента США Б. Клінтона (1993 – 2000 рр.). *Міжнародні зв'язки України: наукові пошуки та знахідки: Міжвід. зб. наук. пр.* 2009. Вип. 18. С. 147-158.

90. Boys J. Exploiting Inherited Wars of Choice. Obama's Use of Nixonian Methods to Secure the Presidency. *APR*. 2014. Vol. 42. N 5. P. 815-840.

91. Clinton H. *Remarks on the Obama administration's national security strategy*. *Brookings Institution*. 2010 [Електронний ресурс]. URL: <http://www.state.gov/secretary/rm/2010/05/142312.htm> (дата звернення 05.12.2021).

92. Griffiths M. *Rethinking International Relations Theory: Monograph*. Houndmills: Palgrave Macmillan. 2011. 226 p.

93. Hamilton D.S. *Shoulder to Shoulder: Forging a Strategic U.S.–EU Partnership* [Text]. Washington, DC: JohnsHopkins University Center for

Transatlantic Relations, 2010. 344 p.

94. Jervis R. Understanding the Bush Doctrine. *Political Science Quarterly*. 2003. Vol.118. No.3. P.365–388.

95. Stent A. E. *The Limits of Partnership. U.S.-Russian Relations in the Twenty-First Century*. Princeton, Oxford: Princeton University Press, 2014. 393 p.

Інтернет-ресурси

96. Гальчинський А. *Європа і США – геополітичне суперництво* [Електронний ресурс]. URL: <http://www.niss.gov.ua/Evrintegr/ekonom.htm> (дата звернення 26.10.2021).

97. Козловська Ю. І. Західні Балкани в зовнішньополітичній стратегії США в постбіполярний період: проблеми і перспективи [Електронний ресурс]. *Міжнародні відносини. Серія: Політичні науки*. 2015. № 8. URL: http://journals.iir.kiev.ua/index.php/pol_n/article/view/2569 (дата звернення 26.11.2021).

98. Киясов А. С. «Завершая начатую работу»: политика республиканской администрации США на Западных Балканах в 2000 годы [Електронний ресурс]. URL: http://vestnik.ssu.samara.ru/articles/315/hist_2.pdf (дата звернення 26.11.2021).

99. Латигіна Н. *Загадка Балкан: Косово і американська демократія* [Електронний ресурс]. URL: <http://socialscience.com.ua/article/398> (дата звернення 27.11.2021).

100. Матвєєва О. *Політика глобального лідерства США за президенства Барака Обами* [Електронний ресурс]. URL: <http://www.uaforeignaffairs.com/ua/ekspertna-dumka/view/article/politika-globalnogo-liderstva-ssha-za-prezidenstva-ba> (дата звернення 19.11.2021).

101. Ржевська Н. Ф. *Оновлена стратегія США: реалії та очікування* [Електронний ресурс]. URL: <http://journals.iir.kiev.ua>. (дата звернення 23.10.2021).

102. Укрепление мира и стабильности на Балканах [Електронний ресурс].

НАТО на Балканах, брифинг февраль 2005. URL:
http://www.nato.int/nato_static/assets/pdf/pdf_publications/20120103_balkansr.pdf
(дата звернення 27.11.2021).